

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ**

ЧЕРКАСОВ ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 658.27:631.11

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ
ЗАСОБІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Полтава – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Полтавській державній аграрній академії
Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Плаксієнко Валерій Якович
Полтавська державна аграрна академія,
завідувач кафедри бухгалтерського обліку.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Харченко Наталія Вікторівна
Запорізька державна інженерна академія,
професор кафедри обліку, аналізу,
оподаткування та аудиту;

кандидат економічних наук
Василішин Станіслав Ігорович
Харківський національний аграрний
університет ім. В. В. Докучаєва,
старший викладач кафедри бухгалтерського
обліку і аудиту.

Захист відбудеться 22 вересня 2016 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 44.887.01 у Полтавській державній аграрній академії за адресою: 36003, м. Полтава, вул. Г. Сковороди 1/3, навчальний корпус № 4, ауд. 417.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Полтавської державної аграрної академії за адресою: 36003, м. Полтава, вул. Г. Сковороди 1/3, навчальний корпус № 2.

Автореферат розісланий 19 серпня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. В. Дядик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Основні засоби є однією з основних складових продуктивних сил суспільства – створюють матеріально-технічну базу підприємства, визначають його виробничу потужність та ресурсне забезпечення виробничої програми, рівень техніко-технологічної відповідності виробництва вимогам, які висуває ринкове середовище до якості й надійності продукції. Виходячи із вищезазначеного, підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва в значній мірі залежить від оптимального забезпечення основними засобами в необхідній кількості та за структурним складом їх видів (груп). Це є важливою передумовою їх раціонального використання, що може забезпечити найвищий рівень віддачі та економічність експлуатації.

В умовах ринкового розвитку сільського господарства у структурі авансованого капіталу відповідно до технологічних нормативів частка основних засобів має становити 40 %. Фактична частка вказаних засобів складає 26,6 %, що обумовлено високим рівнем їх фізичного та морального зносу, недостатністю власних джерел фінансування техніко-технологічного переоснащення, зростанням цін на нову сільськогосподарську техніку, зниженням обсягів державної підтримки оновлення основних засобів, нерозвиненістю вітчизняного сільськогосподарського машинобудування.

За такої ситуації відтворювальний процес є інтегрованою, гармонізованою множиною взаємопов'язаних економіко-правових та організаційно-технічних інструментів і засобів якісного зростання уречевленої вартості основного капіталу підприємств. Оновлення основних засобів повинне відбуватися в економічно і технічно оптимальні терміни з використанням форм реновації, що відображають передусім інтереси інвестора. Крім того, перманентний процес оновлення має відбуватися поруч з реалізацією генеральної стратегії підприємства, а також відповідати стратегії ресурсного (передусім – фінансового) забезпечення реновацій.

Проблема організаційно-економічного відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств досліджувались в різних напрямках. Визначенню категоріальної сутності основних засобів присвятили свої праці багато відомих вчених, серед яких: О. Г. Агрес, Н. Д. Баб'як, А. Г. Загородній, М. Я. Дем'яненко, П. А. Денисенко, Н. В. Довгалюк, А. М. Коваленко, І. І. Лукінов, Л. Ю. Мельник, О. В. Неміш, В. П. Ситник, П. Т. Саблук, Н. С. Стражева, Л. К. Сук.

Питання формування та відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств досліджувалися багатьма науковцями, серед яких слід відзначити: Я. К. Білоусько, М. П. Бутко, С. І. Василішина, О. І. Дачія, М. А. Демченко, О. В. Кленіна, І. О. Мазуркевич, М. М. Могилову, О. В. Олійника, О. В. Пасько, Г. М. Підлісецького, С. В. Стахурську, О. М. Федорчука.

Наукові погляди щодо фінансових аспектів відтворення основних засобів розкриті в працях таких вчених: В. Г. Андрійчука, В. І. Артиша, В. В. Іванишина, В. В. Казамірського, В. В. Кузьміна, П. М. Макаренка, І. Г. Міхаліна, В. Я. Плаксієнка, Л. Н. Прилуцького, Н. В. Харченко.

Відзначаючи безумовну вагомість одержаних результатів зазначених науковців, слід відмітити, що окремі аспекти даної проблеми потребують подальшого наукового опрацювання. Зокрема, це стосується узагальнення теоретичних положень кругообігу основних засобів сільського господарства, подальшої класифікації видів відтворення основних засобів, розробки методичних підходів до оцінки ефективності відтворення на основі комплексного показника, розробки стратегії відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств, удосконалення форм простого відтворення та обґрунтування джерел і способів відтворення виробничих основних засобів сільського господарства. Тому вирішення запропонованих наукових завдань зумовлює актуальність теми та її практичну значимість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Полтавської державної аграрної академії за темами: «Організаційно-економічний механізм формування конкурентоспроможності агропромислового комплексу» (номер державної реєстрації 0110U000835) та «Розробити наукові напрямки організаційного, економічного, фінансового і соціального розвитку, управління та регулювання в агропромисловому комплексі на галузевому рівні та в організаційно-правових формах ринкового господарювання» (номер державної реєстрації 0111U002780). У межах означених тематик автором обґрунтовувалась організаційно-економічне відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств на типологічних засадах.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретичних і методичних засад та розробка науково-практичних рекомендацій щодо формування та відтворення основних засобів сільського господарства на інноваційній основі.

Для досягнення поставленої мети були визначені і вирішувалися такі основні завдання:

- узагальнити особливості та структуру організаційно-економічного механізму відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств;
- сформуванню економічну концепцію кругообігу об'єкту основних засобів підприємства в контексті відтворювального процесу;
- здійснити класифікацію процесу відтворення основних засобів у сільському господарстві;
- опрацювати показники оцінки ефективності відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств;
- проаналізувати забезпеченість, результативність управління та джерела фінансування основних засобів і їх відтворення в сільськогосподарських підприємствах;
- сформуванню систему мобільних виробничих основних засобів сільськогосподарського підприємства у процесі розподілу їх корисності та культури сівозміни;
- розробити алгоритм проведення МТО-аналізу визначення черговості заміни активних основних засобів та оцінки альтернативних варіантів енергомашин сільськогосподарських підприємств;

- запропонувати напрями та форми відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах;
- розробити методику розрахунку коефіцієнта економічної ефективності капітального ремонту техніки;
- здійснити оцінку альтернативних варіантів придбання нових енергозасобів сільськогосподарських підприємств;
- розробити інструменти кредитування операцій з купівлі машин при оновленні їх парку в сільськогосподарських підприємствах.

Об'єктом дослідження є процеси формування, використання та відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів підвищення ефективності механізму відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною базою дослідження є системний підхід до вивчення економічних процесів на засадах діалектичного методу пізнання, використання наукових розробок вітчизняних і зарубіжних вчених із питань формування, використання, відтворення основних засобів, законодавчих та нормативних актів державних органів влади України щодо розвитку сільського господарства. У процесі розробки теоретичних узагальнень та формулювання висновків і пропозицій у роботі використовувались такі методи економічних досліджень, як: *аналіз і синтез* (дослідження теоретико-методичних положень ефективного відтворення основних засобів), *абстрактно-логічний* (теоретичні узагальнення і формування висновків), *історико-логічний* (узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду визначення поняття «основні засоби» та «відтворення»), *монографічний* (вивчення особливостей використання та відтворення основних засобів у сільському господарстві), *системний* (дослідження процесу відтворення як комплексного організаційно-економічного механізму); *статистико-економічний* (аналіз сучасного стану відтворення основних засобів та його вплив на рівень ефективності використання основних засобів у сільськогосподарських підприємствах), *індексний метод* (аналіз динаміки вартості, рівня забезпечення та ефективності використання основних засобів), *групування* (для оцінки впливу первісної вартості основних засобів та рівня їх зносу на темпи оновлення та ефективність використання засобів праці); *екстраполяція* (прогнозування рівня оновлення основних засобів), *кореляційно-регресійний* (визначення впливу чинників на фондовіддачу з використанням засобів програмного середовища статистичної обробки даних з відкритим кодом R), *графічний* (наочне відображення досягнутого рівня забезпеченості, якісного стану та ефективності використання основних засобів), *порівняльний аналіз* (класифікація процесу відтворення основних засобів у сільському господарстві, порівняльна оцінка досягнутих показників по досліджуваних підприємствах, області та Україні), *функціонально-вартісний аналіз* (оцінка альтернативних варіантів енергозасобів), *дисконтування* (система показників обґрунтування зовнішніх джерел фінансування відтворення основних засобів), *нормативний* (порівняння рівня забезпечення технікою та темпів вибуття, оновлення з нормами) та інші.

Інформаційну базу дослідження становлять закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативно-правові документи Міністерства аграрної політики та продовольства України, аналітичні та статистичні матеріали Державної служби статистики, Головного управління статистики у Полтавській області, Департаменту агропромислового розвитку Полтавської обласної державної адміністрації, відкрита звітність і первинна документація сільськогосподарських підприємств Полтавської області, матеріали конференцій і нарад, періодичні видання, монографії, інформаційні ресурси глобальної мережі Internet, власні спостереження.

Наукова новизна одержаних результатів. Найбільш суттєвими результатами дослідження, що мають наукову новизну, є такі:

вперше:

- розроблено методичний підхід до розрахунку інтегрального індексу ефективності відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств, що базується на оцінці комплексних індексів за показниками інтенсивності відтворення, доцільності, забезпеченості, результативності, інноваційності та ефективності з урахуванням ступеня їх значущості;

- запропоновано алгоритм та механізм проведення МТО-аналізу у сільськогосподарських підприємствах для визначення черговості заміни активної групи основних засобів, що передбачає порівняння структури енергозасобів за кількістю операцій, що виконуються, та рівнем зносу об'єктів з урахуванням існуючої спеціалізації виробництва, рівня ресурсного забезпечення та технологічно-інноваційного розвитку підприємства;

удосконалено:

- структуру організаційно-економічного механізму управління відтворенням основних засобів сільськогосподарських підприємств за функціями (прогнозування та планування; матеріально-технічне постачання; облік; організація; контроль), завданнями та суб'єктами реалізації з подальшим коригуванням заходів, виявленням «вузьких місць» та розробкою рекомендацій щодо удосконалення управління відтворенням основних засобів;

- економічну концепцію кругообігу об'єкту основних засобів підприємства у контексті відтворювального процесу, що на відміну від існуючої відображена у 3-мірному середовищі з точками екстремуму, які характеризуються величинами норми прибутку, вартості використання/заміщення основних засобів, що змінюється із плином часу;

- класифікацію відтворення основних засобів у сільському господарстві за: сферою (виробниче, обслуговуюче); за змістом (розширене, просте, звужене); за місцем здійснення (індивідуальне, локальне, галузеве, регіональне); за формою (натурально-речове, вартісне); за інституційною належністю (приватне, колективне, державне, інтернаціональне); за рівнем (індивідуальне, суспільне); за ступенем (ремонт, поліпшення, оновлення); за інтенсивністю (відтворення нульового порядку, першого, другого, третього, четвертого, п'ятого порядків); за типом (екстенсивне, інтенсивне, інноваційне); за причинами виникнення (реактивне, стратегічне); за джерелами (ендогенне, екзогенне); за економічною ефективністю (фондомістке, фондозберігаюче, фондонеїтральне);

– методичний підхід до розрахунку коефіцієнта економічної ефективності капітального ремонту техніки, що на відміну від існуючої оцінки враховує різницю в часових періодах експлуатації капітально відремонтованої та нової техніки, додаткові витрати, пов'язані зі збільшенням тривалості та трудомісткості відремонтованого обладнання, та ліквідаційну вартість об'єкта основних засобів;

– систему показників обґрунтування зовнішніх джерел фінансування відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств за посередництвом розрахунку дисконтованих інвестиційних витрат та чистих дисконтованих інвестиційних витрат;

– систему вибору мобільних причіпних засобів рослинництва в сільськогосподарських підприємствах в процесі розподілу їх корисності, що на відміну від існуючого способу, включає мережевий підхід поділу енергозасобів в розрізі основних компонент сільськогосподарських робіт для типової сівозміни зони Лісостепу України;

набули подальшого розвитку:

– сутність поняття «основні засоби», що, на відміну від існуючих, включає такі характеристики засобів праці як вартість, яка здатна до самозростання і постійно знаходиться в процесі руху (обороту), а також особливості використання та відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств;

– класифікація чинників ефективності економічного механізму відтворення, порядку визначення ступеня забезпеченості виробничими ресурсами, нормативних обмежень та визнаних неформальних галузевих стандартів господарювання і системоутворюючих показників створення вартості підприємства;

– напрями та форми відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах в умовах концентрації та диверсифікації асортименту сільськогосподарської продукції за стадіями життєвого циклу підприємства з урахуванням рівня фінансового забезпечення;

– оцінка альтернативних варіантів енергозасобів за допомогою функціонально-вартісного аналізу, що дозволяє порівняти функціональність енергозасобу з витратами на його придбання та витратами на експлуатацію за критерієм мінімуму функціонально-вартісного коефіцієнту;

– принципи розробки амортизаційної політики та методичний апарат до визначення норми амортизації з урахуванням концепції цінності грошей у часі та темпів морального зносу основних засобів у сільському господарстві;

– механізм використання товарних та фінансових аграрних розписок як джерела фінансових коштів для придбання основних засобів безпосередньо у постачальника або за умови залучення третьої сторони – банку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені у дисертаційному дослідженні основні положення, пропозиції та рекомендації можуть бути використані державними органами управління, місцевого самоврядування, сільськогосподарськими підприємствами з метою підвищення ефективності формування та використання основних засобів.

Пропозиції щодо методики оцінки рівня ефективності відтворення основних засобів на основі використання інтегрального показника, механізм визначення черговості заміни активної групи основних засобів, аналіз розподілу корисності основних виробничих засобів галузі рослинництва із використанням типової сівозміни для зони Лісостепу України, оцінка альтернативних варіантів енергозасобів за допомогою функціонально-вартісного аналізу, методичний апарат до визначення норми амортизації з урахуванням концепції цінності грошей та темпів морального зносу основних засобів у сільському господарстві, обґрунтування механізму використання аграрних розписок для фінансування придбання основних засобів сільськогосподарськими підприємствами та фермерськими господарствами, прийняті до впровадження Департаментом агропромислового розвитку Полтавської обласної державної адміністрації (довідка № 72 від 06.05.2016 р.) та Управлінням агропромислового розвитку Шишацької районної державної адміністрації (довідка № 47 від 05.05.2016 р.). Розроблений методичний підхід до розрахунку інтегрального індексу ефективності відтворення основних засобів, рекомендації щодо проведення МТО-аналізу для визначення черговості заміни активної групи виробничих засобів рослинництва, методичний підхід для обґрунтування доцільності проведення капітального ремонту, оцінка альтернативних варіантів енергозасобів за допомогою функціонально-вартісного аналізу, запропоновані напрями та форми відтворення основних засобів в залежності від ширини асортименту, стадії життєвого циклу підприємства з урахуванням рівня фінансового забезпечення, використання альтернативних джерел фінансування оновлення засобів шляхом венчурного інвестування та використання аграрних розписок запропоновано до використання у практичній діяльності ТОВ «Ланнівська МТС» Карлівського району (довідка № 47 від 19.04.2016 р.), ТОВ «Федунка» Шишацького району (довідка № 34 від 19.04.2016 р.), ПП «Комунар» Великобагачанського району (довідка № 51 від 28.04.2016 р.). Прийнято до використання у навчальному процесі Полтавської державної аграрної академії основні теоретичні та практичні розробки дисертаційної роботи щодо методики розрахунку інтегрального індексу ефективності відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств, модель проведення МТО-аналізу для визначення черговості заміни активної групи основних виробничих засобів, методики розрахунку коефіцієнта ефективності капітального ремонту техніки, системи показників обґрунтування зовнішніх джерел фінансування відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах використовуються у навчальному процесі при викладанні наступних навчальних дисциплін: «Економіка підприємства», «Економіка і організація інноваційної діяльності», «Інноваційний розвиток підприємства», «Потенціал і розвиток підприємства», «Організація виробництва», «Управління потенціалом підприємства» (довідка від 27.04.2016 р. № 01-06/59).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійного наукового дослідження автора. Всі наукові результати дослідження отримані автором особисто. За результатами дослідження

викладено авторський підхід до вивчення проблеми формування організаційно-економічного механізму та управління відтворенням основних засобів сільськогосподарських підприємств. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використані лише ті ідеї та положення, які є результатами особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження автора за темою дисертаційної роботи оприлюднені на міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні концепції управління соціально-економічним розвитком держави» (м. Дніпропетровськ, 5-6 червня 2015 р.); VII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання економічних наук» (м. Запоріжжя, 12-13 червня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Національні моделі економічних систем: формування, управління, трансформації» (м. Херсон, 15-16 жовтня 2015 р.); Всеукраїнській науковій Інтернет-конференції «Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення» (м. Тернопіль, 26-27 жовтня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми інвестування та формування інвестиційного клімату в АПК» (м. Полтава, 29-30 жовтня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Економічні, соціальні та екологічні проблеми розвитку агропродовольчої сфери» (м. Харків, 19 лютого 2016 р.); Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Проблеми розвитку аграрної економіки в умовах глобалізації», присвяченої пам'яті професора В. Я. Амбросова (м. Харків, 10 березня 2016 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження знайшли відображення у 14 наукових працях, з яких 11 – одноосібних, у тому числі 7 статей у наукових фахових виданнях, з них 6 одноосібних, 1 стаття у іноземному виданні. Загальний обсяг опублікованих наукових праць становить 4,54 друк. арк., з них особисті – 4,19 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 236 сторінок. Основний зміст викладено на 183 сторінках комп'ютерного тексту. Робота містить 52 таблиці, 33 рисунки, 21 додаток. Список використаних джерел налічує 246 найменувань, який розміщується на 26 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретико-методичні засади відтворення основних засобів у сільському господарстві**» досліджено сутність та особливості використання і відтворення основних засобів у сільському господарстві, обґрунтовано економічну концепцію кругообігу об'єкту основних засобів, удосконалено класифікацію відтворення основних засобів у сільському господарстві, запропоновано методичний підхід до розрахунку інтегрального індексу ефективності відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств.

Рівень забезпеченості, структурні пропорції та якісний стан основних засобів визначають потенціал розвитку економіки в цілому і окремих галузей

зокрема. Механізм відтворення основних засобів є складовою загального господарського механізму та забезпечує функціональне відтворення капіталу як комплексної економічної категорії. Процес відтворення основних засобів відбувається на всіх стадіях виробництва продукту. У сільськогосподарських підприємствах України система управління основними засобами практично відсутня або носить фрагментарний характер. У деяких підприємствах існують лише окремі її елементи у вигляді аналізу досягнутого рівня використання основних засобів, обліку фактично рівня зносу, складання поточного плану оновлення технічних засобів.

Організаційно-економічний механізм управління відтворенням основних засобів у сільськогосподарських підприємствах, що включає наступні елементи: прогнозування та планування, матеріально-технічне постачання, облік, організація, контроль із зазначенням завдань, що вирішуються при виконанні кожної функції та відповідальних підрозділів (осіб). Він передбачає також визначення коригувальних заходів, виявлення «вузьких місць», розробку рекомендацій щодо підвищення результативності використання основних виробничих засобів підприємства.

Життєвий цикл об'єкту основних засобів складає період часу, протягом якого реалізуються інвестиційна, експлуатаційна та ліквідаційна фази інвестиційного проекту. Сільськогосподарське підприємство функціонує у багатомірному середовищі, що визначається як стохастичними, так і динамічно-детермінованими параметрами зі значним ступенем чутливості до вихідних умов. Вказане середовище стосовно об'єктів основних засобів характеризується величинами норми прибутку, вартості використання та заміщення засобів, що змінюється із часом. Критична маса накопиченого зносу внаслідок експлуатації (фізичного зносу), як і функціонального застарівання (морального зносу), а також унеможливлення корисного використання, що детермінується змінами у зовнішньому середовищі діяльності підприємства (економічного зносу), зумовлюють поступове завершення життєвого циклу об'єкта основних засобів та необхідність його відтворення, тим самим започатковуючи новий цикл кругообігу.

Відтворення основних засобів за своєю економічною сутністю є складним механізмом, спрямованим на забезпечення інтегрованої взаємодії процесів відновлення та оновлення, який ґрунтується на розвитку продуктивних сил та виробничих відносин та обумовлений забезпеченням безперервного функціонування виробництва і можливості реалізації стратегічних завдань. Для повнішого розуміння різноманітності процесів відтворення у сільському господарстві розроблено їх класифікацію (табл. 1).

Пропонована система класифікації показників відтворення основних засобів передбачає їх поділ на шість груп: інтенсивності, доцільності, забезпеченості та структури основних засобів, результативності, інноваційності та ефективності відтворення, оскільки процес оновлення тісно пов'язаний з процесами використання основних засобів. При цьому показник фондвіддачі рекомендовано розраховувати як відношення валової продукції підприємства до суми річних амортизаційних відрахувань.

Класифікація процесу відтворення основних засобів у сільському господарстві

Класифікаційні ознаки	Види відтворення основних засобів
За сферою	Виробниче. Обслуговуюче
За змістом	Розширене. Просте. Звужене
За місцем здійснення	Індивідуальне. Локальне. Галузеве. Регіональне
За формою	Натурально-речове. Вартісне
За інституціональною належністю	Приватне. Колективне. Державне. Інтернаціональне
За рівнем	Індивідуальне. Суспільне
За ступенем	Ремонт. Поліпшення. Оновлення
За інтенсивністю	Відтворення нульового порядку. Відтворення першого порядку. Відтворення другого порядку. Відтворення третього порядку. Відтворення четвертого порядку. Відтворення п'ятого порядку
За типом	Екстенсивне. Іntenсивне. Інноваційне
За причинами виникнення	Реактивне. Стратегічне
За джерелами	Ендогенне. Екзогенне
За ефективністю	Фондомістке. Фондозберігаюче. Фондонеїтральне

Вказаний підхід за умови відсутності необумовлених технологією простоїв дозволяє як визначити достовірний рівень ефективності використання основних засобів в окремих сільськогосподарських підприємствах, так і здійснити об'єктивне порівняння результатів з іншими підприємствами (конкурентами), середніми показниками по області, державі.

При проведенні інтегральної оцінки ефективності відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств у розрізі кожної групи основних показників визначають відповідні комплексні індекси. Останні характеризують певний аспект відтворення, і на їх основі визначають інтегральний індекс, враховуючи вагомість кожної групи показників (рис. 1).

Рис. 1. Концептуальний підхід визначення інтегрального індексу ефективності відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств

Значущість комплексних показників відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств визначається методом експертних оцінок. У випадку, якщо $I_{\text{еф.відт}} > 1$, то політика відтворення основних засобів у підприємстві є ефективною. Отже, темпи оновлення основних засобів відповідають потребам виробництва та рівню розвитку продуктивних сил в країні. Відповідно, якщо $I_{\text{еф.відт}} < 1$, то у підприємства існують певні проблеми щодо оновлення основних засобів. Комплексні індекси дозволяють визначити резерви підвищення ефективності процесу відтворення.

У другому розділі «**Оцінка ефективності відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах**» визначено рівень забезпеченості основними засобами сільського господарства, проведено діагностику результативності управління процесом відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств, здійснено аналіз джерел фінансування відтворення основних засобів.

Встановлено, що характерною закономірністю динаміки темпів приросту вартості основних засобів, що використовуються у сільськогосподарському виробництві підприємств України, був їх перманентний спад до 2006 р. Вказане скорочення припинилося, починаючи з 2007 р. При цьому стабілізація показника фондозабезпеченості спостерігалася навіть у період світової фінансової кризи 2008 р. та подолання її наслідків. На нашу думку, дана особливість пов'язана з різким стрибком світових цін на продовольство у 2005 р., коли середньозважений індекс цін зріс відповідно на 18,0 й 27,2 в.п., а в подальшому – щорічно подвоювався. Проте, незважаючи на значний приріст первісної вартості основних засобів, збільшення ступеня їх зносу детермінує щорічний темп зростання їх залишкової вартості на рівні 12 %.

У сільськогосподарських підприємствах Полтавської області середньорічна вартість основних засобів як за первісною, так і за залишковою вартістю зростає більш рівномірними темпами. У сільськогосподарських підприємствах Полтавської області спостерігається тенденція до зменшення частки пасивної частини у структурі основних засобів і, відповідно, збільшення активної частини. У 2014 р. частка пасивної частини основних засобів становить 49,0 %, у тому числі будинки, споруди та передавальні пристрої – 48,0 %, активна частина – 51,0 %, у тому числі питома вага машин та обладнання збільшилася на 6,9 в.п. до 41,7 % та транспортні засоби – 7,9 %.

Рівень забезпеченості сільськогосподарських підприємств України тракторами та основними видами збиральних комбайнів у 2014 р. порівняно з показником 2000 р. істотно знизився. Так, забезпеченість тракторами зменшилася на 36,4 % і становить 7 од. на 1000 га ріллі, однак їх середня потужність зросла на 39,7 % до 90,4 кВт. Найвищий рівень забезпеченості сільськогосподарською технікою спостерігається у середніх (1000 – 4000 га) та великих (більше 4000 га) підприємствах.

Рівень надходження активної частини основних засобів переважає над пасивною. Найнижчий рівень оновлення (до 5 %) характерний для тракторів потужністю до 60 кВт, бурякозбиральних машин у зв'язку зі скороченням галузі буряківництва та для причепів і напівпричепів, а найвищий – відносно комбайнів і машин для збирання плодів, ягід, овочів, баштанних культур, а

також роздавачів кормів для свиней в результаті поступового розширення галузі.

Дослідження структури придбання сільськогосподарської техніки у підприємствах України та Полтавської області свідчить про тенденцію до збільшення придбання техніки саме іноземного виробництва, окрім ґрунтообробної техніки. У сільськогосподарських підприємствах України частка тракторів іноземного виробництва становить 62,3 %, зернозбиральних комбайнів – 89,9 %, ґрунтообробної техніки – 35,3 %, посівної техніки – 61,1 %.

Рівень придатності основних засобів сільського господарства України у 2014 р. порівняно з 2010 р. збільшився на 2,9 в.п. і становить 62,4 %. При цьому ступінь придатності основних засобів сільськогосподарських підприємств Полтавської області був нижчим порівняно з середнім по країні і не перевищував 57,7 %, що свідчить про відносно задовільний функціональний стан основних засобів та високий рівень їх зношеності.

Проведеним дослідженням впливу детермінант відтворення основних засобів на рівень економічної ефективності їх використання у сільськогосподарських підприємствах України встановлено, що при існуючих стандартах ведення агробізнесу домінуючими параметрами підвищення рівня економічної ефективності використання основних засобів є, у першу чергу, наявність контрольованих (оренованих) земельних масивів. Також до статистично значущих чинників відноситься ступінь забезпеченості основних засобів оборотними активами, тобто можливість своєчасно придбавати паливно-мастильні матеріали, насіннєвий матеріал, добрива, засоби захисту рослин тощо. Оцінки ваги інших чинників, у тому числі ступінь забезпеченості процесу відтворення основних засобів сільського господарства на даному етапі розвитку аграрного сектору економіки України статистично є менш значущим.

Економічна криза змусила сільськогосподарських товаровиробників зменшити інвестиції в оновлення технічних парків. У 2010 р. було імпортовано сільськогосподарських машин на суму 267,6 млн. дол. США, у 2011 р. – 486,6 млн. дол., а у 2014 р. інвестиції зменшилися до 200 млн. дол. Найпопулярніші імпортні трактори в Україні марки «Беларус-82.1», «Беларус-1221», John Deer 8R, New Holland T8, Case IH Magnum, Fendt 900 Vario, Claas Axion.

Не кращою є ситуація і щодо закупівлі вітчизняної техніки. Так, у 2011 р. реалізовано сільськогосподарських машин майже на 4,5 млрд. грн, у 2012 р. – 3,8 млрд. грн, у 2013 р. – 3,3 млрд. грн, у 2014 р. – на 2,2 млрд. грн.

Встановлено, що основними джерелами забезпечення відтворення основних засобів залишаються внутрішні – реінвестований прибуток та амортизаційні відрахування. Звужується державна підтримка процесу відтворення основних засобів галузі за одночасного скорочення кількості кредитних і лізингових угод. У грошовому еквіваленті розподіл джерел фінансування придбання сільськогосподарської техніки відбувався в пропорції: власні кошти – 82,8 %, кредити – 14,0 %, за програмами державної підтримки – 3,1 %. На ринку сільгосптехніки України в 2015 р. зросла частка машин, що були у використанні, а в окремих сегментах (зернозбиральні комбайни) продажі старих агрегатів навіть перевищили продажі нових.

У третьому розділі «**Організаційно-інноваційні підходи та напрями відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств**» обґрунтовано форми відтворення основних засобів підприємств, проведено аналіз розподілу корисності основних виробничих засобів рослинництва на основі мережевого підходу, розроблено модель проведення МТО(machine and tractor operation)-аналізу у сільськогосподарських підприємствах, удосконалено підходи до оцінки джерел фінансування основних засобів.

Стратегія інвестиційної діяльності підприємства визначає цілі та умови, доцільність, форми та джерела відтворення основних засобів, спрямованої на забезпечення безперервності виробничого процесу, конкурентоспроможності підприємства та оптимальне використання наявного виробничого потенціалу. Запропоновано виділяти три види стратегії інвестиційно-технічної діяльності сільськогосподарських підприємств: наступальна, стабільна (еволюційна) та захисна. Визначено напрями відтворення основних засобів у сільському господарстві залежно від стабільності асортименту, життєвого циклу підприємства, стану попиту на ринку та рівня фінансового забезпечення сільськогосподарського підприємства.

Визначальним способом передачі блага корисності об'єкта основних засобів є технологія, якою також визначається й необхідний набір виробничих основних засобів. У вітчизняній практиці комплектування системи сільськогосподарських машин та знарядь здійснюється шляхом дискретного вибору. Причому аналізу найчастіше підлягають не всі наявні засоби, при цьому варіанти використання часто мають не раціональний характер. Відзначаються тенденції залучення багатоопераційних технічних комплексів переважно у періоди господарської та природної нестабільності. Особливо це стосується збиральних робіт з критичним впливом погодних умов, та процесів, спрямованих на збереження та реалізацію врожаю.

Проведенням МТО (machine and tractor operation)-аналізом з метою оптимізації та визначення способів відтворення машинно-тракторного парку підприємства до першої черги відтворення рекомендовано віднести універсальні трактори потужністю більше 200 кВт, які задіяні при виконанні основного, передпосівного обробітку ґрунту та догляді за посівами а також вантажні автомобілі вантажопід'ємністю більше 5 т, що обслуговують більшість транспортних операцій. Для складання інвестиційної програми черговість відтворення слід зіставити з пооб'єктовим фізичним зносом, а також обрати найбільш раціональний спосіб відтворення (рис. 2).

Компенсаторна роль зносу здійснюється шляхом амортизаційних відрахувань. Розмір цих відрахувань визначається строком корисної дії кожного об'єкта основних засобів і їх первісною вартістю з тим, щоб за період експлуатації вона була перенесена на собівартість виробленої продукції. Встановлено, що основною причиною невідповідності амортизаційних відрахувань витратам основного капіталу в сільськогосподарському виробництві є база нарахування амортизації – вартість основних засобів, яка не відповідає ринковій через відсутність дієвої практики їх переоцінки.

Рис. 2. Алгоритм проведення МТО-аналізу у сільськогосподарських підприємствах для визначення черговості заміни активних основних засобів

Оскільки в економіці діють інфляційні процеси, а доцільність інвестування в основні засоби визначається шляхом порівняння варіантів найвищої прибутковості вкладень, рекомендовано вдосконалити методичні підходи до визначення норми амортизації з урахуванням концепції цінності грошей у часі.

Для оцінки альтернативних варіантів придбання нових енергозасобів нами пропонується здійснювати функціонально-вартісний аналіз, що дозволяє порівняти функціональність енергозасобу з витратами на його придбання та експлуатацію. Вибір серед альтернатив здійснюється за критерієм мінімуму функціонально-вартісного коефіцієнту.

Фінансування відтворення основних засобів підприємств є способом мобілізації різних джерел фінансування та комплексного використання різних методів фінансування відтворення основних засобів. Оптимальне співвідношення внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування дає змогу підприємствам розвиватися, застосовувати сучасні методи управління, використовувати прогресивну техніку, обладнання, технології, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності сільського господарства.

Основними джерелами фінансування відтворення основних засобів у сільському господарстві є власні кошти та банківські кредити, а перспективними – фінансовий та оперативний лізинг, венчурний капітал, аграрні розписки та прямі іноземні інвестиції.

Для порівняння ефективності різних варіантів джерел фінансування оновлення основних виробничих засобів запропоновано використовувати такі показники, як дисконтовані інвестиційні витрати та чисті дисконтовані інвестиційні витрати. Використання зовнішнього джерела відтворення основних засобів для сільськогосподарських підприємств доцільне у тому випадку, якщо дисконтовані інвестиційні витрати даного інструменту є нижчими порівняно з іншими альтернативними джерелами фінансування, а чисті дисконтовані інвестиційні витрати мають позитивне значення.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі проведених досліджень наведено нове вирішення науково-практичного завдання, що виявляється в розробленні теоретико-методичних засад та прикладних рекомендацій щодо організаційно-економічного відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств. Одержані науково-практичні результати дослідження дали можливість сформулювати такі основні висновки:

1. Формування та відтворення основних засобів у сільському господарстві характеризується специфічними ознаками і відповідною структурою організаційно-економічного механізму. Остання за функціями, завданнями та суб'єктами, включає наступні елементи: прогнозування та планування; матеріально-технічне постачання; облік; організація; контроль та коригування заходів, розробка рекомендацій щодо підвищення результативності використання основних виробничих засобів підприємства. Вказаний механізм має формуватися на основі дотримання наступних принципів: відповідності визначеним цілям; взаємоузгодженості елементів організаційно-економічного механізму; послідовності; розвитку.

2. Економічна концепція кругообігу включає: початковий етап, стадію перетворення, затухання та ліквідацію, що характеризуються змінами часових параметрів, величини норми прибутку, вартості використання/заміщення

основних засобів. Кругообіг об'єктів основних засобів у сільському господарстві, згідно запропонованої концептуальної моделі, передбачає, що критична маса накопиченого зносу внаслідок експлуатації (фізичного зносу), так само як і функціональне застарівання (моральний знос), а також унеможливлення корисного використання, детерміноване змінами у зовнішньому середовищі діяльності підприємства (економічний знос), зумовлюють поступове завершення життєвого циклу об'єкта основних засобів та необхідність його відтворення, тим самим започатковуючи новий цикл кругообігу. У разі модернізації об'єкта основних засобів, посилення його виробничої потужності, впровадження нової технології з використанням зазначеного об'єкту, змінюються не лише вартісні характеристики об'єкта, а й обсяги генерування ним грошового потоку, що зумовлюють повне розширення амплітуди циклу відтворення.

3. Процес відтворення та оновлення, ґрунтується на розвитку продуктивних сил та виробничих відносин та обумовлений забезпеченням безперервного функціонування виробництва і можливістю реалізації стратегічних напрямів. Розширена класифікація відтворення основних засобів у сільському господарстві передбачає застосування поглибленої економічної сутності відтворення за сферою, за змістом, за місцем здійснення, за формою, за інституційною належністю, за рівнем, за ступенем, за інтенсивністю, за типом, за причинами виникнення, за джерелами, за економічною ефективністю.

4. Комплексний аналіз відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах передбачає аналіз шести груп показників: інтенсивності, доцільності, забезпеченості та структури основних засобів, результативності, інноваційності та ефективності відтворення. Всі показники можна поділити на основні, додаткові та подібні. При проведенні інтегральної оцінки ефективності відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств у розрізі кожної групи основних показників визначають відповідні комплексні індекси. Останні, характеризуючи певний аспект відтворення, визначають величину інтегрального індексу, враховуючи вагомість кожної групи показників.

5. Рівень придатності основних засобів сільського господарства України у 2014 р. порівняно з 2010 р. збільшився на 2,9 в.п. і становить 62,4 %. При цьому рівень придатності основних засобів сільськогосподарських підприємств Полтавської області є нижчим порівняно з середнім по країні, і не перевищував 57,7 %, а у 2014 р. становив 55,3 %, що свідчить про задовільний функціональний стан основних засобів та їх високий рівень зношеності. Фондовіддача у сільському господарстві України за досліджуваний період зменшилася на 0,23 грн. (12,7 %) і становить 1,58 грн., а рівень рентабельності основних засобів зменшився на 3,3 в.п. до 12,8 %. При існуючих стандартах ведення агробізнесу домінуючими параметрами підвищення рівня економічної ефективності використання основних засобів є, у першу чергу, наявність орендованих земельних масивів. Також до статистично значущих чинників відноситься ступінь забезпеченості основних засобів оборотними активами.

6. Пропонована модель зв'язків переносу корисності основних засобів у вигляді безмасштабної мережі передбачає відображення залучених об'єктів згідно з рекомендованими технологічними картами типової польової сівозміни для зони Лісостепу України. Ядро моделі утворюють енергозасоби (спеціалізовані та універсальні), зовнішня оболонка якого передбачає поділ останніх у розрізі основних комплексів робіт. Встановлено, що робочі знаряддя та пристрої зазвичай агрегуються лише з одним, рідше – двома взаємозамінними енергозасобами. Зазначений факт створює суттєву перешкоду для підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу мобільних виробничих основних засобів внаслідок неможливості залучення певного засобу, що зазвичай використовувався на операціях із одним зв'язком між енергозасобом та робочим знаряддям.

7. На основі МТО-аналізу щодо черговості заміни та способів відтворення машинно-тракторного парку сільськогосподарського підприємства встановлено, що до 1-ї черги відтворення належать універсальні трактори потужністю більше 200 кВт, а також вантажні автомобілі з вантажопід'ємністю більше 5 т. Питома вага наростаючим підсумком в кількості операцій таких енергозасобів становить до 70 %. Енергозасоби 2-ї черги відтворення виконують специфічні операції при вирощуванні кількох культур і в деяких випадках можуть бути замінені енергозасобами 1-ї черги відтворення. До 3-ї черги відтворення відносяться специфічні енергозасоби, що виконують, зазвичай, одну операцію. Для складання інвестиційної програми черговість відтворення зіставляється з пооб'єктовим фізичним зносом та визначається найбільш раціональний спосіб відтворення.

8. Амортизаційна політика в Україні на сьогодні не має інвестиційного спрямування, оскільки база амортизаційних відрахувань не відображає її реальної ринкової вартості. За рахунок недооцінки галузевих основних засобів, розміри амортизаційних відрахувань зменшені стосовно сільськогосподарської техніки в 2 – 3,3 рази, а щодо будівель – більше, ніж у 4 рази. При розрахунку норми амортизації запропоновано враховувати об'єктивно існуючу характеристику грошей, як часова цінність та темпи морального зносу основних засобів у сільському господарстві.

9. Згідно методичного підходу до розрахунку коефіцієнта економічної ефективності капітального ремонту техніки рекомендовано враховувати різницю в часових періодах експлуатації капітально відремонтованої та нової техніки, додаткові витрати, пов'язані зі збільшенням тривалості та трудомісткості відремонтованого обладнання та ліквідаційну вартість об'єкта основних засобів.

10. Для оцінки альтернативних варіантів придбання нових енергозасобів запропоновано здійснювати функціонально-вартісний аналіз, за якого визначається функціонально-вартісний коефіцієнт енергозасобу як співвідношення вартісного та функціонального індексу. Серед альтернативних варіантів енергозасобів обирають той, що забезпечує мінімальний рівень даного коефіцієнту, оскільки показує рівень витрат на придбання та експлуатацію основного засобу на одиницю корисності (функціональності) енергозасобу.

11. При обґрунтуванні зовнішніх джерел фінансування відтворення основних засобів, запропоновано систему показників оцінки альтернативних варіантів отримання грошових коштів, що базується на використанні показників дисконтованих інвестиційних витрат (DIC – discounted investment costs) та чистих дисконтованих інвестиційних витрат (NDIC – netto discounted investment costs) на основі динамічного підходу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Черкасов О. О. Економічний зміст основних засобів у нормативно-правовому забезпеченні / Т. П. Мац, О. О. Черкасов // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – Вип. 1(4). – Т. 3. – Полтава: ПДАА, 2012. – С. 115 – 119. (*Особистий внесок – досліджено економічний зміст терміну «основні засоби»*)

2. Черкасов О. О. Амортизація як інструмент відтворення основних засобів сільського господарства [Електронний ресурс] / О. О. Черкасов // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 9. – С. 441 – 445. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/9-2016/91.pdf>.

3. Черкасов О. О. Особливості використання та відтворення основних засобів у сільському господарстві / О. О. Черкасов // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2015. – № 5. – С. 96 – 101.

4. Черкасов О. О. Розподіл корисності основних виробничих засобів сільськогосподарських підприємств: мережевий підхід / О. О. Черкасов // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії: Економічні науки. – Полтава: ПДАА, 2015. – Вип. 2(11). – С. 262 – 267.

5. Черкасов О. О. Системний аналіз відтворення основних засобів у сільському господарстві / О. О. Черкасов // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – 2016. – Вип. 16. – Ч. 3. – С. 59 – 62.

6. Черкасов О. О. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів сільського господарства / О. О. Черкасов // Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. – 2016. – Т. 21. – Вип. 2. – С. 110 – 114.

У виданнях інших держав:

7. Черкасов А. А. Воспроизводство основных средств сельского хозяйства Украины в контексте экономической эффективности их использования / А. А. Черкасов // East European Scientific Journal. – Warszawa, Polska. – 2016. – № 1(5). – vol. 4. – P. 48 – 53.

В інших наукових виданнях:

8. Черкасов О. О. Вплив технічного забезпечення на результати сільськогосподарського виробництва / О. О. Черкасов // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні концепції управління соціально-економічним розвитком держави». – Ч. III. – Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 5 – 6 червня 2015 р. – С. 114 – 119.

9. Черкасов О. О. Ефективність використання основних засобів сільськогосподарських підприємств у контексті процесу відтворення / О. О. Черкасов // Збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання економічних наук». – Ч. II. – Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 12-13 червня 2015 р. – С. 120 – 122.

10. Черкасов О. О. Інтервальна модель відтворення основних засобів за виробничим методом / О. О. Черкасов // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Національні моделі економічних систем: формування, управління, трансформації». – м. Херсон, 15 – 16 жовтня 2015 р. – С. 80 – 81.

11. Черкасов О. О. Кількісне визначення ризику у забезпеченні відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств / О. О. Черкасов // Збірник тез доповідей Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції «Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення». – Вип. 14. – м. Тернопіль, 26 – 27 жовтня 2015 р. – С. 58 – 59.

12. Черкасов О. О. Чинники ефективності економічного механізму відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств / О. О. Черкасов // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми інвестування та формування інвестиційного клімату в АПК». – м. Полтава, 29 – 30 жовтня 2015 р. – С. 176 – 178.

13. Черкасов О. О. Інтегральна оцінка відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств / В. Я. Плаксієнко, // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Економічні, соціальні та екологічні проблеми розвитку агропродовольчої сфери». – м. Харків, 19 лютого 2016 р. – С. 217 – 221. *(Особистий внесок – розроблено концептуальний підхід до розрахунку інтегрального індексу ефективності відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств)*

14. Черкасов О. О. Перспективні напрями фінансування відтворення основних засобів у сільському господарстві / В. Я. Плаксієнко, О. О. Черкасов // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Проблеми розвитку аграрної економіки в умовах глобалізації», присвяченої пам'яті професора В. Я. Амбросова. – Харків: «Смугаста типографія», 10 березня 2016 р. – С. 137 – 139. *(Особистий внесок – визначено основні джерела фінансування відтворення основних засобів у сільському господарстві)*

АНОТАЦІЯ

Черкасов О. О. Організаційно-економічне відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Полтавська державна аграрна академія, м. Полтава, 2016.

Дисертаційне дослідження присвячено розробці науково обґрунтованих теоретико-методичних засад і практичних рекомендацій щодо формування та відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств.

У роботі досліджено сутність та особливості використання і відтворення основних засобів у сільському господарстві, обґрунтовано економічну концепцію кругообігу об'єкту основних засобів, удосконалено класифікацію відтворення основних засобів у сільському господарстві, запропоновано методичний підхід до розрахунку інтегрального індексу ефективності відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств.

Визначено рівень забезпеченості основними засобами сільського господарства, проведено діагностику результативності управління процесом відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств, здійснено аналіз джерел фінансування відтворення основних засобів.

Обґрунтовано напрями та форми відтворення основних підприємств, проведено аналіз розподілу корисності основних виробничих засобів рослинництва на основі мереженого підходу, розроблено модель проведення МТО-аналізу у сільськогосподарських підприємствах, удосконалено підходи до оцінки джерел фінансування основних засобів.

Ключові слова: основні засоби, кругообіг, відтворення, інвестиції, знос, амортизація, капітальний ремонт, функціонально-вартісний аналіз, фінансування відтворення.

АННОТАЦИЯ

Черкасов О. О. Организационно-экономическое воспроизводство основных средств сельскохозяйственных предприятий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Полтавская государственная аграрная академия, г. Полтава, 2016.

Диссертационное исследование посвящено разработке научно обоснованных теоретико-методических принципов и практических рекомендаций относительно формирования и воспроизводства основных средств сельскохозяйственных предприятий.

Определено, что основные средства являются одной из основных составляющих производительных сил общества. Обобщены взгляды исследователей на формирование и воспроизводство основных средств в сельском хозяйстве.

Установлено, что экономическая концепция кругооборота включает начальный этап, стадию преобразования, затухания и ликвидацию, которые характеризуются изменениями временных параметров, величины нормы прибыли, стоимости использования/замещения основных средств.

Определено, что воспроизводство основных средств является сложным механизмом, который обеспечивает интегрированное взаимодействие процессов восстановления и обновления, основан на развитии производительных сил и производственных отношений, обусловлен обеспечением непрерывного функционирования производства и возможностью реализации стратегических направлений. Расширенная классификация воспроизводства основных средств в сельском хозяйстве предусматривает применение углубленного понятия экономической сущности воспроизводства относительно сферы, содержания, места осуществления, формы,

институциональной принадлежности, уровню, степени, интенсивности, типа, причин возникновения, источников, экономической эффективности.

При реализации интегральной оценки эффективности воспроизводства основных средств сельскохозяйственных предприятий в разрезе каждой группы основных показателей определяют соответствующие комплексные индексы. Последние, характеризуя определенный аспект воспроизводства, определяют величину интегрального индекса, учитывая весомость каждой группы показателей.

Осуществлена характеристика уровня обеспеченности основными средствами сельского хозяйства, проведена диагностика результативности управления процессом воспроизводства основных средств сельскохозяйственных предприятий, проведен анализ источников финансирования воссоздания основных средств. Установлено, что уровень пригодности основных средств сельского хозяйства Украины в 2014 г. сравнительно с 2010 г. увеличился на 2,9 п.п. и равен 62,4 %, что свидетельствует об удовлетворительном функциональном состоянии основных средств и их высоком уровне износа. Фондоотдача в сельском хозяйстве Украины за исследуемый период уменьшилась на 0,23 грн (12,7 %) и составляет 1,58 грн, а уровень рентабельности основных средств уменьшился на 3,3 п.п. до 12,8 %.

Обоснованы направления и формы воспроизводства основных средств в сельскохозяйственных предприятиях в условиях концентрации и диверсификации ассортимента сельскохозяйственной продукции по стадиям жизненного цикла предприятия с учетом уровня финансового обеспечения.

На основе анализа очередности замены и способов воспроизводства машинно-тракторного парка сельскохозяйственного предприятия установлено, что к 1-й очереди воспроизводства относятся универсальные трактора мощностью более 200 кВт, а также грузовые автомобили грузоподъемностью более 5 т. Для составления инвестиционной программы очередность воспроизводства сопоставляется с пообъектным физическим износом, а затем определяется наиболее рациональный способ воспроизводства.

Для оценки альтернативных вариантов приобретения новых энергогенерирующих средств целесообразным является использование функционально-стоимостного коэффициента энергосредства как соотношения стоимостного и функционального индексов.

С целью обоснования привлечения внешних источников финансирования для воспроизводства основных средств, предложено использование системы показателей оценки альтернативных вариантов получения денежных средств. Указанная система базируется на использовании показателей дисконтированных инвестиционных расходов и чистых дисконтированных инвестиционных расходов на основе динамического подхода.

Ключевые слова: основные средства, кругооборот, воспроизводство, инвестиции, знос, амортизация, капитальный ремонт, функционально-стоимостный анализ, финансирование воспроизводства.

ANNOTATION

Cherkasov O. O. Organizational-economic reproduction of basic assets of agricultural enterprises. – Manuscript.

The dissertation competing for the scientific degree of Candidate of economic sciences in specialty 08.00.04 – economics and management of enterprises (according to the kinds of economic activities). Poltava State Agrarian Academy, Poltava, 2016.

The dissertation research is devoted to working out scientifically grounded theoretical-methodical foundations and practical recommendations as to the formation and reproduction of the basic assets of agricultural enterprises.

The essence and peculiarities of using and reproducing the basic assets in agriculture have been investigated in the work; the economic concept of the object basic assets' circulation has been substantiated; the classification of the basic assets' reproduction in agriculture has been improved. The methodical approach concerning calculating the integral index of the effectiveness of the basic assets reproduction at agricultural enterprises has been suggested.

The level of provision with the basic assets of agriculture has been defined; the diagnostics of the management effectiveness of the process of the basic assets' reproduction at agricultural enterprises has been performed; the analysis of financing sources of the basic assets' renovation has been made.

The directions and forms of reproducing the basic assets have been substantiated; the analysis of usefulness distribution of the basic assets in plant growing on the basis of network approach has been made; the model of performing material support analysis at agricultural enterprises has been developed; the approaches to evaluating the sources of financing the basic assets have been improved.

Key words: basic assets, circulation, reproduction, investment, the level of depreciation, depreciation, capital repairs, functional-cost analysis, financing of reproduction.